

УДК 631.15.001.:531.115

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ФОРМІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

*Ю.А.Полтавський, доктор економічних наук, доцент
Харківський національний аграрний університет*

О.М.Супрун

СТОВ "Агрофірма ім.Т.Г. Шевченка", Харківська область

Постановка проблеми в загальному вигляді. Невирішеною застається проблема функціонування нових агроформувань, заснованих на приватній основі на землю і матеріальні засоби виробництва, яка полягає в невідпрацьованості економічного механізму господарювання аграрних підприємств в ринкових умовах. Серед нових агроформувань в Україні 42% складають господарські товариства з обмеженою відповідальністю. Дана проблема досліджувалась в Харківському національному аграрному університеті ім.В.В.Докучаєва в рамках теми: "Відтворення та підвищення ефективності використання виробничо-ресурсного потенціалу АПК".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування економічного механізму господарювання СТОВ вивчалась провідними зарубіжними вченими, а також вітчизняними економістами-аграрниками: Андрійчуком В., Амбросовим В., Ситником В., Коваленко Ю., Макаренко П., Онищенко О. та іншими.

Сільськогосподарські товариства з обмеженою відповідальністю є однією з форм підприємництва, розвиток якого ґрунтується на індивідуальному інтересі. При цьому виходити необхідно з того, що окремих індивід у процесі економічної діяльності змушений керуватися, в першу чергу, принципом доцільності, а вже потім — міркуваннями типу прагнень до "вільної" праці, бажанням набувати "почуття господаря" чи якимось іншим [3].

Реалізація доцільності щодо участі в СТОВ вимагає відповідного економічного механізму, стосовно сутності якого, як економі-

чного явища, існує декілька точок зору [6]. Відповідно до першого погляду, це відношення, які описуються об'єктивними економічними законами, другий тип поглядів пов'язує існування економічного механізму з необхідністю ефективного управління економікою, стосовно до третіх уявлень, економічний механізм породжують так звані базисні і надбудовні відносини і необхідність узгодження їх в конкретній економічній діяльності.

Оскільки СТОВ є структурною ланкою ринкової економічної системи, то фундаментальною вимогою до функціонування і розвитку його економічного механізму є адаптація до умов цієї системи. Ця адаптація є системою певних заходів, яка включає: характер економічних інтересів, принципів формування факторів виробництва і їх використання, економічних зв'язків в процесі обміну. Тобто все, що визначає рішення і стимули економічної поведінки, повинне послідовно втілювати в собі принципи і вимоги ринкових відносин: повну економічну відповідальність за індивідуальні рішення, врахування конкурентної природи спілкування на ринку, орієнтацію економічної діяльності на механізм попиту — пропозиції [2].

Проява закону вартості на рівні СТОВ полягає не тільки в легалізації вартісних параметрів його роботи — собівартості, прибутковості та ін., але і в формуванні реальних можливостей застосування ринкових диференційованих цін, що створює умови для динамічного розвитку економічного механізму. При цьому необхідно виділити один важливий момент, який червоною ниткою проходить через праці багатьох економістів, а саме: необхідність рівноважних відносин між містом і селом, підтримки еквівалентно-мінових відносин між продукцією промисловості й сільського господарства [5].

Функціонування економічного механізму СТОВ спирається на всю систему економічних відносин підприємства, серед яких, з точки зору виробництва і стимулювання діяльності, фундаментальна роль належить внутрішньогосподарським відносинам. Складні зміни в економічних відносинах відбуваються в випадку, коли необхідно здійснити організаційно-виробничу реструктуризацію підприємства. Вихідним пунктом цих змін є встановлення нової

виробничої і галузевої структури господарств. Вона може бути сформована лише на основі чіткої спеціалізації і оптимальної концентрації галузей. Це обумовлено економічно, так, за рахунок спеціалізації продуктивність праці може бути підвищена в 2,1-2,5 рази, трудомісткість продукції знижена в 2,5-3 рази, собівартість — скорочена в 1,3 — 1,5 рази [1].

Зважаючи на процес переростання на рівні підприємства економічного механізму в господарчий, всі зміни в тій частині економічного механізму, що регулює внутрішньо-економічні відносини, повинні бути спрямовані на: зниження ресурсного потенціалу в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь; зростання його віддачі; зниження собівартості продукції; підвищення рентабельності виробництва; збільшення прибутковості капіталу [4].

Формування цілей статті. Виходячи з специфічних рис товариств з обмеженою відповідальністю, створених в сільському господарстві і вимог економічних законів ринкової економіки, в статті обґрунтовується нове вирішення проблеми формування економічного механізму СТОВ.

Виклад основного матеріалу досліджень. Дослідження здійснювались в сільгоспідприємствах Харківської області, а для більш детального дослідження були взяті СТОВ Вовчанського району. В сільському господарстві Харківської області процесу реформуванню підлягали 448 колективних сільськогосподарських підприємства, на базі яких були утворені 698 нових агроформувань. Найбільшу питому вагу в структурі реформованих сільськогосподарських підприємств, в основі яких лежать крупні форми господарювання, займають господарські товариства і приватні сільськогосподарські підприємства. Частка господарських товариств в цілому по Харківській області становить 59,4%, приватних підприємств — 26,1%.

При проведенні дослідження нами були обстежені і згруповані за організаційно-правовими формами господарювання 22 сільськогосподарських підприємства Вовчанського району Харківської області. Як показують дані аналізу, в 2002 р. найбільшу питому вагу в структурі сільськогосподарських підприємств Вовчанського

району (і за кількістю, і за площею сільськогосподарських угідь) мають товариства з обмеженою відповідальністю. Ними виробляється 47,8% валової продукції сільського господарства району на суму 19552 тис. грн. В порівнянні із середньорайонними показниками економічна діяльність ТОВ характеризується більш високими показниками продуктивності праці, урожайності зернових культур, урожайності соняшнику.

Прикладом ефективного господарювання в пореформений період може служити СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” Вовчанського району Харківської області, яке було створене шляхом реформування КСП, організованого на землях дослідного господарства ім. В.І. Леніна УААН шляхом викупу майна господарства банкрута через аукціон.

В процесі реформування КСП засновникам нового підприємства вдалося зберегти цілісність земельних та майнових паїв. СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” є великим за розміром підприємством, площа сільськогосподарських угідь якого становить у 2002 р. 3367 га. Об’єкт дослідження є корпоративним підприємством — об’єднанням власників майнових паїв. Земля розподілена між працівниками і пенсіонерами, на неї видані державні акти. За взаємною згодою власники передали належні їм на праві власності земельні ділянки в оренду СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка”. Більшість власників землі є засновниками ТОВ і працюють в ньому.

Внаслідок впровадження ринкового механізму господарювання СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” вийшла з кризового стану і працює прибутково. Аналіз результативності господарської діяльності дає підстави зробити висновок про те, що сільськогосподарське виробництво в СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” Вовчанського району Харківської області в 2000 — 2003 рр. є ефективним. Так, в 2002 р. рівень рентабельності господарської діяльності становив 51,7%. Досліджуване підприємство є єдиним із загальної кількості ТОВ Вовчанського району, в якому в 2002р. тваринництво було прибутковим — рівень рентабельності цієї галузі становить 38,5%.

Висновки з проведеного дослідження і подальші перспективи у данному напрямку. Як свідчать наші дослідження, економічний механізм на рівні підприємства є системою організаційно-економічних і правових відносин, які визначають кінцевий результат підприємницької діяльності. Дослідження діяльності сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю свідчить, що в середньому по Харківській області показники їх функціонування нижче середніх, в той час як у Вовчанському районі цей вид підприємств має більш високі результати за врожайністю, продуктивністю праці, прибутковістю господарської діяльності.

Аналіз господарської діяльності СТОВ “Агрофірма ім. Т.Г.Шевченка”, основного об’єкта дослідження, свідчить про ефективність розробленого економічного механізму. В 2003 р., незважаючи на несприятливі погодно-кліматичні умови, було отримано 778,4 тис.грн. прибутку при рентабельності – 52,6%.

Першим кроком в освоєнні внутрігосподарського розрахунку для складних господарських систем є їх реструктуризація. Найбільш доцільним, на наш погляд, є виділення таких структурних складових: центрів витрат (відповідальності), центрів прибутку, центрів управління, центрів сервісного обслуговування. Економічний механізм функціонування центрів витрат заснований на внутрігосподарських розрахункових цінах на вироблену продукцію (послуги) та планово-облікових цінах на виробничі ресурси. Ядром госпрозрахунку є розроблена система стимулювання праці, яка поєднує корпоративні виплати, оплату за працю по тарифу, виплати за підвищення прибутковості, соціальні винагороди. Оптимізація чисельності працюючих досягнута за рахунок їх поділу за ступенем зайнятості на такі чотири групи: постійні, сезонні, тимчасові, працюючі за погодинною оплатою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амбросов В.Я., Маренич Т.Г. Организационно-экономические факторы результативности реформирования АПК // Проблемы экономики агропромышленного комплекса і формування його кадрового потенціалу. Кол. монографія у двох томах. Т. 1 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2000. – С. 25-32.
2. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы и политика:

Пер. с 14-го англ. изд. – М.: Инфра-М, 2002. – 972 с.

3.Магас В. Мікроекономічний аналіз сучасних тенденцій в аграрній сфері // Економіка України. – 1997. – № 12. – С. 70-79.

4.Онищенко О.М. Формування в аграрному сектору України організаційної структури ринкової економіки // Економіка АПК. – 1999. – № 1. – С. 49-54.

5.Пешехонов В.А. Н.Д. Кондратьев о проблемах развития сельского хозяйства и современная аграрная политика // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 5, выпуск 4. – 1992. – № 26. – С. 16-22.

6.Полтавский Ю.А. Механизм хозяйствования реформированных аграрных предприятий: Монография. – Харьков: Консум, 2000. – 259 с.